

FILOSOFINĖ C. G. JUNGO KŪRYBOS ANALIZĖ

2000 m. birželio 1 d. Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete buvo apginta daktaro disertacija „Kultūra ir meno fenomenas Carlo Gustavo Jungo kūryboje“. Disertaciją pateikė šio fakulteto doktorantė Oresta Rėgalaitė. Darbu vadovavo prof. habil. dr. Arvydas Šliogeris.

Rėgalaitės disertacija paliko gerą įspūdį. Doktorantė sugebėjo pasirinkti nors ir ne patį dėkingiausią, nes gal kiek chrestomatinį, tačiau tikrai esminį ir Lietuvos filosofų mažai tyrinėtą XX a. filosofijos istorijos aspektą. Subjektyvumo, sąmoningumo, racionalumo problema, kaip ir žmogiškosios intuicijos, kultūros ir kūrybos esmės bei iracionalizmo apraiškų Vakarų Europos filosofijoje klausimas, – tai viena iš įdomiausių temų nuo elėjiečio Parmenido ir atėniečio Platono laikų.

Nenoriu disertacijos ideologizuoti ar politizuoti, bet skaitydama daugelį jos puslapių, mintimis nuklysdavau į netolimą istoriją ir mažiau, kad mums čia, atsigauančioje nuo totalitarizmo tvaiko Lietuvoje, pasiruošusiems mokėti brangią kainą už mitologizuojamą „ėjimą į Europą“, tikrai nekenkia vis skaityti, kalbėti ir galvoti apie dezintegruotos vertybių sistemos visuomenėje keliamus pavojus, apie Vakarų kultūros viziją ir perspektyvas.

Neabejotinai teigiamas bruožas yra disertantės deklaruojamas analitinis komparatyvinis darbo pobūdis. Autorė įdomiai susieja į vieningą kontinuumą tokius skirtingus kūrėjus kaip Fr. Schilleris, J. W. Goethe, A. Schopenhaueris, Th. Mannas, H. Hesse, J. Joyce, Jungas. Autorė

parodo ir tą iracionalistinių idėjų, plytėjusių XIX–XX a. a. kultūroje, lauką, kuris veikė Jungo refleksijas, ir tą literatūrinės XX a. panoramos giją, kuri driekiasi paskui Jungą iki mūsų dienų. Rėgalaitės atlikta binarinio Rytų ir Vakarų kultūrų supriešinimo ir jų sujungimo per meninę kūrybą struktūriniu principu grįstos Jungo kultūrologinės-filosofinės meno teorijos analizė leidžia ne tik aiškiau suvokti aptariamą filosofines paradigmas, bet ir jų vidinį ryšį, istorinį filosofinės ir kultūrologinės minties tęstinumą.

Įdomus darbo privalumas – disertacijos teksto glaustumas ir kondensuotumas. Autorė nebando „džiazuoti“ pasirinktomis temomis, beveik nepasitaiko pasikartojimų ir nereikalingų citatų, kalbinių teksto „puošmenų“. Disertacijos tekstui būdingas pakankamai geras literatūrinis stilius. Autorę galima pagirti arba papeikti už puikų sudėtingo modernios ir postmodernios filosofijos kategorijų aparato įvaldymą. Aš esu linkusi peikti jaunus mokslininkus už vengimą kalbėti valstybine lietuvių kalba, bet šiuo atveju tenka pripažinti, kad Rėgalaitės tarpais demonstruojama erudicija vartojant filosofų profesinį žargoną iš esmės „nesipyksta“ su tikrai pavydėtina taisyklina ir gražia lietuvių kalba.

Autorė pateikia pakankamai išsamią bibliografiją, atspindinčią problemos sklaidą šiuolaikinėje filosofinėje literatūroje. Kaip Maskvos Valstybinio Lomonosovo universiteto absolventė, negaliu nepastebėti, kad Rėgalaitė yra giliai studijavusi rusų interpretacinę literatūrą pasi-

rinktais klausimais. Išskyrus priverstinę sovietmečio pertrauką, rusų filosofija turėjo, ir, matyt, turės, jau neabejotinai atgimstančią solidžią iracionalistinės ir idealistinės filosofijos tradiciją. Todėl šiandien, kai Lietuvos jaunieji mokslininkai nebeskaito literatūros rusų kalba (ar dėl to, kad kalbos nebemoka, ar dėl to, kad vakariečiai ilgai „drausti vaisiai“ tapo pagaliau prieinami ir užgožė kitus, ar dėl neteisingai suprantamo patriotizmo), manau, kad rusų autorių darbų studijos ir panaudojimas yra teigiamas Rėgalaitės disertacijos bruožas.

Manau, kad Rėgalaitės darbo savitumas gali būti metaforiškai apibrėžiamas „aisbergo“ principu. Skaitydama tikrai labai koncentruotą tekstą jauti, kad autorė galėtų pasakyti kiekvienu klausimu žymiai daugiau, negu pasako. Disertantė taip demonstruoja pagarbą ir savo pamėgtam Jungui, ir potencialiems disertacijos skaitytojams, kurių profesionalumą ir erudiciją gerbdama, tik punktyriškai nužymi problemas ir trumpai formuluoja teiginius bei išvadas, nesileisdama į detales ir vengdama iliustracijų. Tai, kad disertantė išvertė daugelį Lietuvoje publikuotų Jungo tekstų ir yra perskaičiusi bei išstudijavusi gausią interpretacinę literatūrą, suteikia disertacijai ypatingo „svorio“.

Antrąją savo atsiliepiamų dalį pavadinčiau „pasiūlymų ir palinkėjimų“ dalimi, nes tikiuosi, kad ši disertacija yra tik sėkminga preliudija. Juk tikrai – rimtas mokslinis darbas tik ir prasideda parašius pirmąją disertaciją ar monografiją.

Disertacijai kiek kenkia jos „aprašomasis“ pobūdis. Autorė yra neabejotinai sužavėta Jungo filosofinių kultūrologinių idėjų originalumo ir didybės „susmulkėjusiame“ XX a. filosofinės panoramos horizonte, todėl disertacijos išvadosse nėra sakinio ar teiginio, kuris išsakytų nepriitarimą Jungo idėjoms ar radikalesnę šveicarų mąstytojo teorijos kritiką.

Manyčiau, kad didysis Jungo mokytojas S. Freudas liko nuskriaustas dėl nepakankamo disertantės dėmesio. Aišku, Jungo idėjos yra kito abstrakcijos lygmens – Freudas niekada per daug nesidomėjo kultūrologijos ir kultūrosofijos problemomis. Tačiau būtų įdomu stebėti Jungo kūrybinėje laboratorijoje vykusius procesus per jo santykio su nepaprastai stiprios asmeninės ir mokslinės įtakos turėjusio mokytojo idėjomis ir teorijomis prizmę: kaip Jungo persikėlimas į socialinių antropologinių problemų lauką pakeitė jo psichologines koncepcijas ir kaip pastarosios savo ruožtu vėl grąžindavo Jungą prie socialinių kultūrologinių klausimų, vėl skatindamos revizuoti vis populiarejančias Europoje ir net stabarėjančias psichoanalizės dogmas.

Taip pat galima pasigesti kiek platesnio istoriografinio požiūrio į problemą. Istorinė apžvalga leistų pamatyti europocentristinių mąstymo principų, normų, vertybių nors ir lokalinį, bet sunkiai įveikiamą iracionaliosios filosofijos universalizmą. Kadangi esu prisiekusi Augustino genijaus gerbėja, tai pastebėjau, kad autorė, paminėjusi garbaus Bažnyčios tėvo ir didžiojo krikščionių daktaro Augustino vardą, nepakankamai panaudojo deklaruojamą komparatyvizmo metodą. Augustinas yra aptaręs (ar bent jau paminėjęs) bei intuityviai priartėjęs prie beveik visų svarbiausių disertacijoje aptariamų problemų. Augustino neologijos metodas, taip pat augustiniškoji būties imanentizavimo traktuotė, tiek amžių pralenkusi huserliškąją, turinio prasme yra verti palyginti su Jungo idėjomis.

Pabaigoje norėčiau pažymėti dar vieną disertacijos bruožą: autorė vengia atskleisti savo asmeninį požiūrį į aptariamus dalykus. Toks aksiologinis anonimiškumas kontrastuoja su jos mokytojo A. Šliogerio polemine ir provokuojančia kūryba.

Laimutė Jakavonytė